

Sv. Trije Kraji nad Benediktom,
od koder sta bila doma brata
Škamlijič.

V izgnanstvu

IVO ŽAJDELA

Ozna je 3. februarja 1946 nasilno izgnala čez Prekmurje v Avstrijo 109 ljudi. Ponoči so jih dolge ure gonili po blatu Goričkega. V sovjetski coni so se bali ruskih posiljevalcev. Ko so uspeli priti v angleško cono, so si oddahnili, bili so rešeni komunističnih nasilnikov.

Cilka Krajnc mi je leta 2016 pripovedovala, da jih je neko dekle, domačinka, ponoči, skrivaje pred ruskimi vojaki, odgnalo do angleške postojanke, ona je živela v tisti vasi. Tam so dobili večerjo, otroci čokolado, moški cigarete. Porazdelili so jih po kmetijah, kjer so jim rekli, da so že navajeni tega, ker pridejo skoraj vsak večer drugi begunci. Prenočili so lahko bili na slami v sobici poleg konjske štale.

Zjutraj so prišli po njih Angleži in jim dali zajtrk. Odpeljali so jih v Liebenau pri Gradcu. Tam je bilo taborišče z lesenimi barakami (Am Grünanger), kjer so že bili folksdojčerji iz Banata in drugod. Cilkina skupina se je prijavila kot Slovenci. Slovenski begunci so bili v kasarni v Spielfeldu (Straß), blizu meje s Slovenijo in Šentilja, zato so jih odpeljali tja. Tam je bilo veliko Slovencev.

P. Jakob Vučina

Ko so bili dva dni tam, jih je prišel obiskat p. Jakob Vučina, Prlek od Svetega Jurija ob Ščavnici, ki je bil v taborišču Peggetz pri

Lienzu na Tirolskem, in duhovnik Franc Jančar, ki je bil doma iz Negove in je bil daljni mamin sorodnik (kot bomo videli v nadaljevanju, je bil potem več desetletji župnik na Koroškem, Cilka pa je bila njegova gospodinjska pomočnica v Slovenjem Plajberku). Mimogrede, nedavno je bil na seznamu sodelavcev Udbe, ki ga je objavil Roman Leljak. Ko je Cilka to videla, se je jokala, saj meni, da je na tem seznamu po krivici (kot bomo videli na koncu te pripovedi).

Jančar je bil leta 1945 zvezan z duhovnikom, ki je bil kasneje župnik pri Svetem Juriju ob Ščavnici. Oznovci so ju gnali na morišče, kjer pa ju je prepoznal neki funkcionar, ki je bil eno leto v bogoslovju. Prijahal je na konju, imel govor in dejal, naj »farji« izstopijo iz kolone. Tako jih je rešil smrti. Potem so jih odpeljali v Stično in zaprli v samostanu v eno od kleti. Potem so jih porazdelili h kmetom po Dolenjskem.

Vučina in Jančar sta se sešla v taborišču Peggetz. Obiskat sta jih prišla, ker ju je zanimalo, kako je z njunimi sorodniki. Rekla sta jim, naj se prijavijo za Koroško, ker so Slovenci. Pergerjeva je dejala, da ima v

Žetincih (Sicheldorf) pri Radgoni ob potoku Kučnica, ki je meja s Prekmurjem oziroma s Slovenijo, sorodnike. Povabila jih je, da gre do tudi oni tja, saj da so ji rešili življenje.

Iz Spielfelda v Žetince

Zaradi tega se niso prijavili za Koroško. V kasarno v Spielfeldu je prišel ponje žandar in jih odpeljal v avstrijsko Radgono (Bad Radkersburg), potem pa v Žetince k neki kmetici. Toda bilo jih je šest oziroma s Pergerjevo sedem. Ležali so na ajdovi slami, tam so bili teden dni, potem pa je rekla, da vseh ne more »vzeti«, da lahko vzame za deklo le eno. Takrat so bile tam majhne občine, in Cilkin oče, ki je bil pred leti v kraljevini Jugoslaviji občinski tajnik, jo je vprašal, kje je doma župan, da bi govoril z njim. Ko so končali z delom, je šel k županu, ki je bil v Radgoni cerkveni ključar. Njegova žena je bila iz Prekmurja, stric pa duhovnik v Prekmurju. Oče mu je pojasnil, da je bil mežnar in organist. Župan mu je dejal, da v Radgoni nimajo ne enega ne drugega in ga vprašal ali bi šel tja za obe službi. Oče je bil takoj za to in je bil presrečen.

Avstrijska Radgona

Župan mu je rekel, da se bo naslednji dan zapeljal s kolesom v Radgono k dekanu in ga vprašal, ali lahko pride Cilkin oče za mežnarja in organista. Naslednji dan jim je sporočil, da naj pridejo v nedeljo k deseti maši. Ko so prišli, je dekan očetu po maši rekel, naj gre zaigrat na orgle, da bi ga preizkusil. Ker so bili vsi dobri pevci, so zapeli eno cerkveno nemško pesem, saj so morali med vojno peti nemško. Izbral je Marijino pesem, ki so jo peli doma, vsebovala je celo solo, kajti oče je dobro pel, prav tako mama. Ko so zapeli ob očetovem orgljanju, je dekan, ki je poslušal spodaj v cerkvi, zaploskal. Rekel jim je, naj še danes pridejo, saj ima na voljo dvojno stanovanje, ki je prazno, v enem pa je štedilnik. Dodal je, da lahko hčerka Cilka takoj nastopi v župnišću službo, oče pa bo organist in mežnar in da jih bo prijavil pri oblasteh. Svetoval jim je tudi, da gredo k županu, da jim morda priskrbi stanovanjsko opremo, npr. postelje. Radgonski župan jim je dejal, da jih bo peljal na angleško komando (Radgona je bila v angleški coni), če imajo kakšno opremo. Za Cilko pa je dejal, da lahko že naslednji dan pride službo k njemu. Angleži so priskrbeli štiri železne postelje in jih postavili v stanovanje ter šest sivih odevi.

Ko so lupili krompir

Ker je bilo pred veliko nočjo, hrana pa se je dobila s kartami, družina ravno takrat ni mogla dobiti kart (ampak šele po prazniku). Zjutraj je pel mali zbor, pri deseti maši pa učitelji in drugi, bolj izobraženi ljudje. Oče je bil organist za oboje. Ker pa je hodila pet k jutranji maši neka stara gospa, ki je bila šivilja, jim je pri ljudeh priskrbelo posodo, koruzno moko in še kaj

za prvo silo. Cilka je bila najprej prijavljena kot delavka, saj je bila tam še hišna pomočnica, ki je kmalu potem šla v pokoj, Cilka pa je zasedla njeno mesto. Oče je lepo igral, peli so vsi, mama je začela čistiti cerkev, videli so, da radi delajo. Oče je imel kot mežnar in organist možnost po domovih nabirati »zbirco« (biro), česar je bil navajen od prej. Jeseni je dobil mošt, pozimi pa klobase in jajca.

Bila je velikonočna nedelja. Oče je naprosil malo krompirja in koruzne moke. Mama je skuhala koruzno juho in vsakemu spekla krompir. To je bil njihov velikonočni zajtrk. Ko so lupili krompir, so jim tekale solze.

Matjaževa vojska

Brat Cilkinega fanta Milana Jože Škamlič je bil jurist. Doma je bil pri Sv. Treh Kraljih nad Benediktom. Doktorat je imel že v tisku, ko se je začela vojna. Moral je v jugoslovansko vojsko, Nemci so ga ujeli, dve leti je bil v internaciji v Nemčiji. Ko je prišel nazaj, je bil v službi na občini pri Sveti Trojici. Po vojni, leta 1945, je prosil komuniste, ali lahko dobi doktorat, da bi z njim dobil službo. Rekli so mu, naj stopi v partijo in bo že doktor. Tega ni hotel. Organiziral je Matjažovo vojsko, torej odpornike proti komunistom.

Ko je Udba lovila Matjažovo vojsko, se je Škamlič skril. Zagrozili so, da če se jim ne javi, bodo »vzeli« njegovega brata, Cilkinega fanta. Zato se je skril tudi on. Skrivali so se v Oseku pri Cerkvenjaku. Imeli so kurirje, ki so bili povezava do pisarn v Avstriji, v Lipnici, v Gradcu in St. Johannu im Pongauu.

Kurirji so bili na veliki četrtek poslani k skupinam Matjaževe vojske, ki so se skri-

vale. Nosili so sporočilo, da naj se umaknejo iz Slovenije, ker je njihovo delovanje onemogočeno.

Pokol v Oseku

Škamličeva skupina je sklenila, da bodo na veliki četrtek še doma, potem pa se bodo umaknili v Avstrijo ali Italijo. Enega kurirja je Udba dobila in ta jim je povedal, kje se katera skupina skriva. Tako so prišli na veliki petek v Osek. Škamličevi so bili skriti v bunkerju v neki štali. Začeli so streljati nanje in hlev zažgali. Škamlič se je pognal v dolino do bližnjega potoka, se skril v blato, kjer je ždel en dan in noč. Bil je ožgan. Ko so ostali prišli iz gorečega skrivališča, so Cilkinega fanta ustrelili.

Trije so se rešili, ker so bili takrat zunaj skrivališča, verjetno so šli po hrano. Ko so se vračali, so videli goreče skrivališče. Umaknili so se čez mejo in prišli v avstrijsko Radgono; vedeli so, da so Krajnci tam. Cilki so povedali, da so videli, da so njihovo skrivališče napadli in je gorelo. Sicer niso vedeli, ali je bil Cilkin fant Milan ubit ali ne. Zanj je bil takrat konec sveta, saj je že ponoči imela moraste sanje, v katerih so jo objemale mrzle roke njenega fanta. Zadnjič je z njim govorila za božič leta 1945 v Benediktu, preden so jih izgnali. Takrat je bil že dva meseca pri Matjaževi vojski.

V gospodinjski šoli

Cilka je bila pet let v službi v župnišču, oče je bil, kot rečeno, organist in mežnar. Brat se je šel učiti za krojača, sestra je bila v službi pri županu. Bili so preskrbljeni. Duhovnik Franc Jančar, ki jih je obiskal leta 1946, je bil takrat že na Koroškem kaplan. Doma je bil iz Negove v Slovenskih goricah. V Šentrupertu pri Velikovcu so imele šolske sestre gospodinjsko šolo. Cilko je nagovoril, da gre v to šolo, čeprav je bila stara že 29 let. Polovico šolnine od 200 šilingov ji je plačeval on. Ko jo je končala, se je nameravala vrniti v Radgono.

V Slovenjem Plajberku

Franc Jančar je bil takrat kaplan v Pliberku. Poskrbel je, da je Cilka šla za gospodinjo na župnijo Vogrče pri Pliberku. Tam je bila tri mesece. Ker pa je bil župnik starejši, alkoholik in skopuh, je tam skoraj stradala, zato ni mogla ostati. Hotela se je vrniti »domov« v Radgono, a je prej šla to sporočiti kaplanu Jančarju. Tam je izvedela, da so nadrejeni Jančarja določili za župnika v Windisch Bleibergu (Slovenji Plajberk v visokogorski dolini Poden pod Karavankami, pod severnim ostenjem obmejne Vrtače pri Stolu).

Tako se je tam pridružila župniku Jančarju. V začetku je bilo hudo. Odmaknjena gorska dolina, dolge zime, vrt je omogočal le malo povrtnin. Toda ljudje so jima veliko pomagali in dobro so se razumeli. ■

Konec prihodnjič

Pogled z Vrtače v dolino Poden in vas Slovenji Plajberk